

האתגרים המלווים לוחמה צבאית במרחבים צפופי אוכלוסין: נקודת מבט אוסטרלית

מארק אוונס

מבוא

בשירותי כמפקד מבצעי וטקטי שאחראי ללוחמה צבאית במצבים מורכבים, מצאתי עניין רב בבחינת היחסים שבין הצבא לאוכלוסייה האזרחית. הלחימה הצבאית בערים ובעיירות הפכה לקשה במיוחד בעקבות מורכבות הלוחמה המודרנית, המשתנה חדשות לבקרים, לוחמה שהיא פרובלמטית, עתירת שגיאות, ליקויים וסתירות. לאור זאת, נוכל להגיע להצלחה רק אם נשכיל להבין את טבעה של המלחמה ואת מאפייני הלוחמה הצבאית המודרנית. הבנה כזאת חיונית לניהול הסביבה המורכבת שבה מתרחשת הלחימה ולמציאת האיזון הנכון להתמודדות עם האויב, עם האוכלוסייה האזרחית ועם גורמים רבים אחרים המצויים במרחב הלחימה. במאמר זה אציע מענה דוקטרינרי לאתגרים העומדים בפני ביצוע פעולות צבאיות במרחבים צפופי אוכלוסין, וגם אציג את השקפתי האישית מתוקף תפקידי כמפקד בצבא אוסטרליה.

רקע

מאפייניה וטבעה של המלחמה הם נושאים הנתונים לזיכרון תמידי. צדק קלאוזביץ במובן זה, שהפרדיגמה של מדינת הלאום, עליה ביסס את תיאוריית המלחמה שלו, אינה עתידה להשתנות בעתיד הקרוב. אמנם, אנו חוזים בצמיחתם של גורמים לא מדינתיים רבים, אולם הלאומיות נותרה שאיפתו המרכזית של הרוב. טבעה של המלחמה נשאר ללא שינוי. קלאוזביץ הגדיר את הקשרים הקיימים בין הממשלה ובין האוכלוסייה האזרחית וכוחות הצבא, וזיהה כי למרות צמיחתן של טכנולוגיות חדשות, מלחמה היא בבסיסה מצב אנושי ופעולה פוליטית שנוגעת להתנגשות בין רצונות אנושיים. על פי האסכולה של הוֹבְס, מלחמה היא אכזרית,

גנרל (בדימוס) מרק אוונס, לשעבר ראש אגף המבצעים, צבא אוסטרליה

אלימה וגוראית, חובקת את החיילים, המנהיגים הפוליטיים והאזרחים, וכורכת יחדיו גורלות של מדינות לאום, כוחות צבאיים ואוכלוסיות אזרחיות. האפשרות שסכסוך מסוים יצליח להתקיים בין כוחות צבאיים בלבד, מבלי שתהיה לכך השפעה על האוכלוסייה האזרחית, היא לפיכך בלתי סבירה. הלוחמה הצבאית המודרנית שונה מהלוחמה בעבר, במובן זה שיש לה השלכות רחבות יותר מעבר למלחמה עצמה. כיום, על הכוח הצבאי להיות מיומן בהשגת יעדים מדינתיים ולנצח במהירות וביעילות במלחמות שמנהלת המדינה שלו. לנוכח המורכבויות ואתגרי הביטחון שעומדים בפני מדינות הלאום, מצופה כיום מהצבא למלא תפקיד גם במערכה הרחבה יותר, הכוללת פרקי זמן של שגרת חיים, שמתכנני המבצעים מכנים כ"שלב אפס". לצד זרועות ממשלתיות נוספות, כוחות הצבא מעצבים את הסביבה, באים במגע עם האוכלוסייה המקומית ומגנים מפני פעולות מלחמתיות.

אופייה של הלוחמה הצבאית המודרנית

אופי הלוחמה הצבאית המודרנית השתנה בהשפעת קצב השינויים המהיר בעולם. הגידול באוכלוסייה, הצמצום במשאבים הטבעיים, הרחבת הפערים בין עושר לעוני, שינויי האקלים, הפופולריות הגואה של השימוש במדיה החברתית והשפעתה על "כוח ההמונים", התקדמות מהירה בטכנולוגיה, התגברות מגמת העיור בעולם, וכן שינויים במסגרת החברתית והפוליטית הבין-לאומית, לרבות ריבוי הגורמים הלא מדינתיים, השפיעו כולם בצורה מכרעת על הלוחמה הצבאית המודרנית. פעולות צבאיות היו מאז ומתמיד אתגר מורכב למפקד הצבאי. השינויים בסביבה הגבירו מורכבות זו גם עבור הכוח הצבאי עצמו. בריגדיר קיטסון (Kitson), מפקד צבא בריטי ידוע ומומחה למבצעים, הטביע את המונח "לוחמה בעצימות נמוכה" כדי לתאר את אופי הלוחמה בעידן שלאחר מלחמת העולם השנייה, שנתפס כפחות מעימות מלחמתי אך כיותר מפעולות משטרתיות – בדומה למה שהתרחש במלזיה, בקניה, בתימן ובצפון אירלנד. מכך צמח המונח "מבצעים שאינם בגדר מלחמה". מגמות שהתפתחו בשנות התשעים של המאה העשרים הובילו את הגנרל קרולאק (Krulak) מכוחות המארינס של ארצות הברית להשתמש במונח "מלחמת שלושת הבלוקים" (Three Block War), כדי לתאר את אופייה החדש של הלוחמה הצבאית, שבה כוחות הצבא נדרשים ליישם במרחב עירוני אחד הן לוחמה קונבנציונלית, הן פעולות לשמירת השלום והן סיוע הומניטרי, והכל במקביל. כמטאפורה, עליהם לפעול בו-זמנית, ובאופן שונה, במרחב מצומצם של "מלחמת שלושת הבלוקים".

ישנם תיאורטיקנים צבאיים הסבורים שאנו נמצאים בעיצומו של מעבר למלחמות מהדור הרביעי, המאופיינות ברשתות מעורפלות ובלתי מוגדרות של

האויב, המתעצם הודות לטכנולוגיית המידע. אויב כזה מתמקד בשחיקת הרצון הפוליטי יותר מאשר ביצירת נזק לכוחות הצבא שמולו. שלא כמו בפעולות עבר, שתבעו מרדף חסר רחמים אחר האויב עד להשמדתו, בתנאים החדשים נדרש הצבא להפגין סבלנות וכושר עמידה.

ביצוע פעולות צבאיות באזורים מאוכלסים אינו תופעה חדשה. מאז שחר ימי המלחמות נחשבה השליטה בערים ובנמלים, ושעבוד האוכלוסייה האזרחית בהם, ליעד צבאי מובהק. אולם בעתיד, סביר להניח שמוקד הפעולה הצבאית יעבור לריכוזי אוכלוסייה אזרחית צפופה. במקביל להתחזקות מגמת המעבר לערים במדינות השונות, כך גם האויב עובר לערים, שם קשה יותר לאתר אותו, לעקוב אחריו או לפגוע בו. לאור זאת, יש לצפות בעתיד לפעולות צבאיות באזורים צפופי אוכלוסין, שיתנהלו תחת עינם הבוחנת של עיתונאים ושל עורכי דין בין-לאומיים. בכל שבוע מהגרים כמיליון בני אדם מאזורים כפריים לתוך הערים, בהן מתגוררת כיום מחצית מאוכלוסיית העולם. ערים אלו הן פגיעות מעצם היותן נקודת חיכוך להתנגשות בין תרבויות ולמפגש בין עושר אגדי לעוני מרוד, ומהשילוב שהן עושות בין העידן החקלאי, התעשייתי והטכנולוגי. ערים הן מרכז לעוצמה פוליטית, מוקדים של מידע, זירות לפשע בין-לאומי וקרקע פורייה לטרור. במבוכ האורבני של הבניינים, הרחובות, המנהרות ומערכות הביוב, האוכלוסייה האזרחית מוצאת עצמה מתגוררת סמוך ליריבים, לשחקנים לא מדינתיים, לטרוריסטים ולפושעים.

כוח צבאי יכול לצמצם את עקבותיו בערים באמצעות מינוף טכנולוגיות המידע שברשותו, או דרך היטמעות באוכלוסייה ויישום גישה ממוקדת-אדם. הפעולה בערים מאפשרת לכוח הצבאי להפוך לחלק מהסביבה במקום לראות בה איום, ולשים את הדגש על "חיילים חכמים" במקום על "נשק חכם".

אם מסתמכים על ביצועי העבר, האויב ישתדל תמיד לנטרל את הכוח הצבאי ולהעצים את חולשותיו, תוך ניצול האוכלוסייה האזרחית לטובתו. בתוך העיר קשה יותר לזהות את האחראי למעשים וניתן לקצור הצלחות בפחות מאמץ. לפיכך, האויב יפגין בעיר פחות מחויבות וציות לדיני המלחמה. מבחינה צבאית, האויב ישתדל לפגוע ביכולות-הנגד של הצבא, וינסה לגרור אותו למערכת התשה, כשהוא מאפשר לזמן החולף לכרסם בלגיטימיות המוסרית של הכוח הצבאי.

הכוח הצבאי עשוי להיות שונה מהאוכלוסייה האזרחית מבחינה אתית, תרבותית ודתית, ולכן עליו להימנע מההנחה היהירה שהוא מבין את האוכלוסייה. בצפון אירלנד נמנית על הכוחות הבריטיים שפעלו בסביבה שבה הצבא והאוכלוסייה האזרחית דיברו באותה שפה, צפו באותם ערוצי טלוויזיה, האמינו באותו אל, חלקו אותה אמונה דתית והיו בעלי אותו מוצא אתני. אולם לא הבנו את האירים משום שלא חלקנו את ההיסטוריה, המצוקות המקומיות והניואנסים

החברתיים שלהם, ונעדרנו יכולת לרדת לדקויות המצב כדי להצליח מבחינה טקטית. שהינו בצפון אירלנד חודשים ספורים בלבד, בהשוואה לאויב ולאוכלוסייה המקומית שהתגוררה שם כל חייה, וכאשר הכוח שלנו נטש לבסוף את האזור, לא נותר למקומיים אלא לצפות באדישות בכוח החדש שנכנס והחל בסבב נוסף של פעילות ופטרולים. אם הדבר קשה כל כך כאשר הפערים בין החיילים לאוכלוסייה הם קטנים, שוו בנפשכם כמה קשה המשימה כאשר הפערים עמוקים יותר, כמו במקרה של נוכחות כוחות מערביים באפגניסטן. מורכבות הרשת החברתית האנושית ניתנת להבנה רק דרך ידע מצטבר על הסביבה בה היא פועלת, ועל הצבא להשקיע זמן כדי להכירה.

מינוף יכולות מודיעין יומינטי וההסתייעות במקומיים הם חיוניים, ויכולים להיעשות באמצעות ניצול הרצון של האוכלוסייה האזרחית לחזור לשגרת חיים נורמלית. למרות שאין לצפות לשיתוף פעולה הדוק, כאשר ההבטחה היא שגרת חיים, עדיין יש לצבא סיכוי לזכות בתמיכה מקומית. אם הצבא שואף לזכות בתמיכת האוכלוסייה, הוא חייב לערב אותה ככל האפשר. התקשורת היא תחום מרכזי בהיבט זה, שכן אפילו בשכונות העניות ביותר של הערים הדלות ביותר, אנשים מקבלים מידע דרך בלוגים, טלוויזיה, רדיו, טלפונים ניידים, פייסבוק וטוויטר. למדיה יש אם כן יכולת לתקשר, ליידע, לחנך, לשכנע ולספק תקווה לציבור הרחב.

מענה דוקטרינרי על פי הגישה האוסטרלית

ניסיונו המבצעי של צבא אוסטרליה מאז תחילת שנות התשעים של המאה העשרים מחזק רבות מהקביעות שנמנו לעיל על אופי הפעולות הצבאיות המודרניות. באותן שנים נפרסו כוחות אוסטרליים בסומליה, בקמבודיה, בבוגנזוויל, במזרח טימור ובאיי שלמה, בעיראק ובאפגניסטן. הלחימה שלנו בתוך ריכוזי אוכלוסייה, כמו ב־דִילִי, בגדאד, בנאסרייה, טאג'ין קוט וקנדהאר, לימדו אותי שסביבות קשות מציבות מורכבויות חדשות ומחייבות תגובה פחות קינטית.

הלקח החשוב ביותר שנלמד מניסיון זה היה הצורך שיש לכוח צבאי ליצור קשר עם האוכלוסייה האזרחית. אמנם, הצבא האוסטרלי מחזיק בכוח אש עוצמתי לצד יכולות מעקב וניידות, אולם לזכות האויב עומדים יכולת ההפתעה, תמיכת האוכלוסייה ומרכיב הזמן. לכן, ההגדרה שלנו להצלחה השתנתה – מהשמדת האויב לשמירה על ביטחון האוכלוסייה.

הדוקטרינה הצבאית שלנו – "מערכה מסתגלת" (adaptive campaigning) – נבחנה דרך המשקפיים של סביבות המאופיינות במורכבות אנושית, פיזית ואינפורמטיבית. בהתבסס על ההנחה שפעולה צבאית היא רק היבט אחד במערכה מדינית גדולה יותר, למדנו שהדוקטרינה שלנו חייבת להתמקד גם בפתרון הסכסוך ולערב מרכיבים כלכליים, חברתיים ופוליטיים.

הדוקטרינה של צבא אוסטרליה מגדירה לחימה בסביבות מורכבות כתמהיל של משימות שונות, מעורפלות ובלתי ליניאריות. הצבא האוסטרלי בא במגע עם ארגונים לא ממשלתיים, תקשורת, שירותי מודיעין זרים, שירותי סיוע ותמיכה לא שגרתיים, כוחות משטרה, כוחות האו"ם, ועוד מגוון של גורמים עוינים – מכוחות סדירים למחצה ועד לחמושים, טרוריסטים ופושעים.

הדוקטרינה האוסטרלית השתנתה כך שתישען יותר על איכות החייל האוסטרלי ועל תחומי פעולה מוכוונים־אדם. היא מכירה בצורך לבצע לחימה בשטחים מורכבים, עם דגש על יכולות מותאמות של לוחמה בשטח בנוי. ההבחנה בין לחימה בעצימות נמוכה, בינונית וגבוהה אינה רלוונטית עוד מבחינתנו, מכיוון שאין מעבר מרמה אחת לשנייה. במקום זאת, הדגש מושם על יכולות לוחמה בשטח בנוי, דוגמת חתירה למגע עם האויב במקביל לפיתוח יחסים עם האוכלוסייה האזרחית, ומתן אפשרות להשגת שגרת חיים נורמלית. פירוש הדבר הוא שהצבא זקוק למערך של יכולות קטלניות ולא קטלניות. בנוסף, הוא זקוק לתמיכה בציד ובטכנולוגיות שישפרו את ההגנה על החיילים ועל האוכלוסייה, ולהזדמנויות לקשר עם האזרחים שיהיה יעיל לא פחות מהמגע עם האויב.

גישת "המערכה המסתגלת" רואה בפעולה הצבאית חלק מתמונה גדולה יותר, המשלבת מאמץ מדיני לפתרון העימות. הפעולה הצבאית משפיעה ומעצבת את התפיסות, הנאמנות והמעשים של האוכלוסייה האזרחית. הגישה שלנו דוגלת בסיוע לשיח מדיני שוחר שלום ובתמיכה בחזרה מהירה ל"שלב אפס". הצבא מורשה לפעול במסגרת פיקוד משימה בין־משרדי שיתופי, הכולל חמישה ערוצי פעולה השלובים זה בזה ומוכוונים לאוכלוסייה: ניהול ויישום יכולת משולבת ללוחמה בשטח בנוי; הגנה על אוכלוסייה; מידע לציבור; תמיכה ציבורית; בניית יכולת על פי המאפיינים המקומיים.

הצלחתנו תלויה בפעולה מותאמת המושגת באמצעות ידע. ברמות הטקטית והמבצעית, חיוני להבין את הסביבה ואת כל ההיבטים של שטח מורכב, לזהות שינויים במערכת בעת התרחשותם, ולתקן או להסתגל אליהם לפני שהיריב ישים לב אליהם. הסביבה המבצעית נתפסת כסביבת למידה תחרותית, עם מחזוריות מתמדת של פעולה, הבנה, החלטה והתאמה.

חשוב לחזק את "פיקוד המשימה" באמצעות המתודולוגיה של פיקוד ושליטה. קבלת החלטות מהירה צריכה להתרחש ברמה הנכונה – דרישה לא פשוטה כאשר הטכנולוגיות מאפשרות למעשה שליטה מרכזית על הלוחמה. על מבני קבלת ההחלטות שלנו להיות יותר מהודקים ופחות היררכיים, ולתת עוצמה לסמלי מחלקות בשטח.

כיוון שהצבא והאזרחים מעורבים אלה באלה, הדוקטרינה שלנו מספקת מענה ללחימה צבאית מורכבת באמצעות הדגשים הבאים:

- א. צורך בגישה מדינית כוללת וקוהרנטית המיישמת מתודולוגיית מערכה מחזורית, ללא התחלה, אמצע או סוף; מתודולוגיה הפועלת מתוך מטרה לשמור על שגרת החיים או לחזור אליה.
- ב. הקמת מסגרות פיקוד ושליטה משותפת וחוצות גופים, במטרה לתאם בין התשומות של הגופים המרובים ולמקסם את השפעת האפשרויות הקינטיות והלא קינטיות.
- ג. חיזוק "פיקוד המשימה" והעצמת הקצונה הצעירה.
- ד. יישום טקטיקות סתגלניות וגמישות, הנותנות עדיפות לשיקולים הנוגעים לאוכלוסייה האזרחית בחזית. הדבר נובע מראיית המגע עם האוכלוסייה האזרחית כדבר קריטי להצלחה המבצעית. קווי הפעולה מתבססים על יכולת ללוחמה בשטח בנוי, הגנה על האוכלוסייה, מידע ותמיכה, ובניית יכולת על פי המאפיינים המקומיים.
- ה. עידוד תרבות של למידה – הסתגלות, חינוך ואימון.
- ו. שיפור המודיעין האנושי, קידום הגנה על האוכלוסייה והחיילים, ויצירת תמהיל מאוזן של יכולות קינטיות ולא קינטיות.

נקודת מבט אישית

דוקטרינה ממלאת תפקיד חשוב עבור הכוח הצבאי, שכן היא קובעת את העקרונות הבסיסיים לפעולתו. יחד עם זאת, איכות הכוח הצבאי, על אופיו, האתוס, הערכים, ההשכלה וההכשרה שלו והקוד המשמעותי שהוא מביא עמו, הם שיקבעו בסופו של דבר את רמת תפקודו, ומתוך כך את הצלחתו או כישלונו.

שימת דגש על הגורם האנושי

- התפיסה האוסטרלית גורסת שאנו בעלי גישה קוסמופוליטית, דמוקרטית, ליברלית, עתירת השכלה וטכנולוגיה וכי כוחותינו פועלים היטב בזירה המורכבת של המאה ה-21. לאור העובדה שהגורם האנושי הוא המפתח להצלחה או לכישלון בלחימה צבאית בעידן הנוכחי, יש הכרח לחזק את הדברים הבאים:
- א. מיון קפדני של מפקדים מבצעיים והשקעה בהתפתחותם.
- ב. הכרת דיני העימות החמוש והוראות פתיחה באש.
- ג. אימוץ גישת המזרח לתפיסת הזמן.
- ד. הקפדה על משמעת החיילים.
- ה. טיפוח קצונה צעירה.
- ו. קביעת רף איכות לחיילי היחידות הלוחמות, במיוחד לחיל הרגלים.
- ז. אימונים באזורים מאוכלסים.

מיון מפקדי מבצעים והשקעה בהתפתחותם

מפקד מבצעים בצבא צריך להיות מסוגל להפוך מורכבויות חדשות ליתרונות. סוג זה של מפקדים חייב להיות פרגמטי, משכיל, חכם, מסתגל, מתמודד היטב עם עמימות ובקיא בחוקים ובדיני המלחמה. במקביל עליו להיות קשוח ותקיף, להפגין אומץ מוסרי, לאמץ נקודות מבט רחבות ולהיות בעל כישורי תקשורת טובים. בנוסף, עליו לחוש נוח בסביבה של קואליציות ושיתוף בין־משרדי, להפגין זריזות מחשבה, מקצועיות וכישורים בין־אישיים. לבסוף, עליו להיות צנוע ובעל חוש הומור טוב.

בחירה במפקדי מבצעים צריכה לפיכך להיעשות בשום שכל, שכן מפקדים אלה ניצבים תדיר בפני האתגר ליישב בין המטרות הטקטיות והאסטרטגיות למטרות מבצעיות. יש מפקדים טקטיים שחשים נוח בתפקידים ובמשימות המסורתיות, אולם מתקשים להבין את התכליות האסטרטגיות ולתרגם אותן לפעולות טקטיות. הסכנה במקרה כזה היא שהפעולות בשטח לא יהיו מתואמות עם התכלית האסטרטגית. לדוגמה, המפקדים של חלק מהמערכים הלוחמים באפגניסטן אומנו וחונכו ללחימה בקרב, אולם לא הצליחו לעשות את הקפיצה המנטלית ולהבין שמשימת הליבה שלהם שם אינה להרוג לוחמים.

הכרת דיני העימות החמוש והוראות הפתיחה באש

בכל הנוגע לדיני העימות החמוש, ההעדפה היא לפשטות על פני מורכבות. עם זאת, פרדיגמת לוחם־אזרח מציבה מגמות ומורכבויות חדשות, כגון הקושי לזהות את הלוחמים בקרב האוכלוסייה האזרחית. ההבחנה והמידתיות מחייבות אותנו לבהירות רבה ככל האפשר, ולכן הפרדיגמה של לוחם־אזרח צריכה להיות נתונה לבחינה מתמדת.

ההצלחה או הכישלון של דיני העימות המזוין תלויים ביישומם. במובן זה, החוקים יהיו אפקטיביים רק אם הלוחמים יהיו מחויבים אליהם ויהיו בעלי יסוד אָתי גבוה, הנתמך על ידי אתוס מקצועי, ערכים ומשמעת צבאית פתוחה, יעילה ואיתנה, וכל זאת בגיבוי מערכת משפטית. אחת הבעיות הבין־לאומיות המרכזיות כיום היא רדיפתם הנמרצת והעמדתם לדין של פוליטיקאים, חיילים ושחקנים לא מדינתיים, שכשלו בעמידה בעקרונות ההבחנה או המידתיות וביצעו פשעי מלחמה. הוראות הפתיחה באש זקוקות, לפיכך למלוא תשומת הלב של מפקדי הצבא, ולא רק לזו של עורכי הדין או קציני המטה. על המפקדים להבין כללים אלה, להמחיש אותם ולתרגם לצרכים מבצעיים, כחלק מהסברת משמעותם לחיילים, לאזרחים ולאויב. כמפקד, ראיתי בשמירה על האיזון בין הוראות הפתיחה באש ובין הגנה על החיילים ועל האזרחים תוך כדי צמצום יתרונות האויב את אחד מתחומי האחריות הראשיים שלי.

כדי שגישה זו תצליח נדרשת גמישות. לדוגמה, הדוקטרינה של "לירות כדי להרוג" בקרבות יבשה אינה לוקחת בחשבון יריות אזהרה שיכולות למנוע פגיעה באזרחים. מספר רב מדי של לא חמושים שהסתובבו באזורי המבצעים בעיראק ובאפגניסטן נורו משום שלא שמו לב או שלא הבינו את האזהרות. במקרים כאלה, יריות אזהרה היו יכולות לתרום להבהרת המצב. מכיוון שלקח זמן רב מדי להסתגל לרעיון ההגנה על האוכלוסייה האזרחית, הלגיטימיות שלנו נשחקה, ופעמים רבות היינו איטיים מדי בהטמעת נהלים ויכולות חדשים בפעילות השוטפת.

עלינו לבנות טוב יותר את יכולת ההתאמה והמיומנות הארגונית, אם ברצוננו להטמיע לקחים ביתר מהירות. הלקחים הקשים שנלמדו בעיראק בנוגע להסלמת השימוש בכוח יושמו בקרבות באפגניסטן בקצב איטי מאד. גם הצורך ביכולות מאוזנות שאינן קטלניות הוא חיוני לסביבת הלחימה החדשה.

המשפט, החוקים והאמנות הבין-לאומיים חייבים להיות המהות והבסיס להתנהלות המלחמתית, תוך מתן משקל להגנה על האוכלוסייה. ניסיוני בצפון אירלנד, בטימור ובמזרח התיכון חיזק את דעתי, שאם נטשטש את הקווים או את האזהרות שאנו נותנים, רק בשל נסיבות מיוחדות שהולמות את הצרכים שלנו, נתחיל להידמות לאויב נגדו אנו נלחמים ולבגוד באותם עקרונות שבשמם אנו פועלים.

זמן: אימוץ תפיסת המזרח

בעימותים האחרונים שבהם הייתי מעורב לא הפסקתי להשתאות מתפיסת הזמן של האויב המזרחי ועד כמה היא שונה מזו של הצבא המערבי שלנו. כמערביים, יש לנו צורך אינסטינקטיבי בפעולה, ואנו מוכוונים אסטרטגית, מבצעית וטקטית לניצחונות מהירים; יש לנו רצון לשנות את הסטטוס קוו, ואנו מונעים על ידי מעגלים פוליטיים, על ידי תקציבים ועל ידי התקשורת ודעת הקהל.

האויב מהמזרח, לעומת זאת, חושב במונחים של עונות, שנים ודורות. במובנים רבים הוא עשוי להיות מרוצה מהסטטוס קוו, לפחות בטווח הקצר או הבינוני, ויכול לנצל את קוצר הרוח שלנו למטרותיו. בעוד שלנו חשוב להשיג יעד מסוים או לחסל מטרה מסוימת כבר הלילה, לאויב לא ממש משנה אם מטען החבלה שהניח בציר הפטרולים יתפוצץ היום, מחר או בעוד שבוע.

תפיסת זמן זו פועלת לפרקים לרעתנו. זכור לי לילה מסוים שבו הכוחות המיוחדים של צבא אוסטרליה בדרום אפגניסטן היו מעורבים בפשיטה במטרה ללכוד או להרוג אחד ממפקדי המורדים, שעל פי המידע נמצא באותה עת בבית מסוים. מדובר היה במבצע מתוכנן היטב, שקדם לו מחקר רב ואשר התבסס על מה שנראה היה כמודיעין אמין ביותר. למרבה הצער, המבוקש ברח והמבצע הסתיים מוקדם מהצפוי, כך שגוּתר זמן מה לפני שהמסוקים הגיעו לאסוף את הכוח. המפקד

המאוכזב, שהיה להוט להשיג תוצאה חיובית, החליט ביחד עם הכוח שלו לנסות לבדוק בית נוסף בזמן שעוד עמד לרשותם. לא התקבל לכך אישור, הזמן הפך לדוחק והמודיעין היה פחות אמין, אולם הפשיטה יצאה בכל זאת לפועל. מספר אזרחים נהרגו בשגגה, אף חמוש לא נלכד, וכך, מה שהחל כפעילות קטנה התגלגל לאסון. לו היינו נותנים עדיפות לזהירות על פני היצמדות ללוחות זמנים ולצורך להשיג תוצאות מהירות, היינו לוכדים לבסוף את המבוקש, וסביר להניח שהדבר היה נעשה ללא קורבנות אזרחיים.

לגישה המערבית שלנו יש פוטנציאל להביא לתוצאות טרגיות, בעלות השלכות אסטרטגיות ופוליטיות. שיעור גבוה מדי של קורבנות אזרחיים וצבאיים, או של ירי על יעדים שגויים, משפיע באופן שלילי על המערכה כולה וגובה מחיר מהכוח הצבאי. האם באמת משנה אם מטרה מסוימת לא תילכד היום, כל עוד נבטיח שהיא תילכד בסופו של דבר? עלינו לבחור את מועד האירועים במקום להיגרר לפעולות שהן למעשה מהלכי תגובה. משום כך, חיוני להעריך מחדש את תפיסת הזמן שלנו ולאמץ נקודת מבט שתרגען את סדר העדיפויות ואת מה שאנו מגדירים כהצלחה צבאית בפרדיגמה של ניהול מערכה צבאית.

משמעת בקרב החיילים

ההישגים הטקטיים של החטיבה שלי בטימור זכו לשבחים רבים מהקהילה האוסטרלית, מממשלת טימור החדשה ומהאו"ם. אך כל העשייה המצוינת של כ־4,000 חיילים מקצועיים כמעט שירדה לטמיון בשל משמעת לקויה של כמה מהם והקשר שלהם עם הקהילה האזרחית. למרות שהתקריות היו מינוריות יחסית ולא פגעו באזרחים, כמו השתכרות או הסגת גבול, התקשורת הייתה מוכנה לעורר סערה סביבן, שעלולה הייתה לסכן את שמנו הטוב.

ניתן לקבוע באופן כללי כי אוכלוסייה מקומית תהיה מוכנה לספוג כוח צבאי קשוח כל עוד הוא יהיה גם אמפתי ומקצועי מאוד; באותה מידה היא תהפוך מהר מאוד לעוינת אם היא תתרשם שהמשמעת אצל אותו כוח לקויה. לקהילות כאלו יש זיכרון ארוך, כפי שניתן להסיק מהתנהלות הצבא הגרמני בערי בלגיה במהלך מלחמת העולם הראשונה, או מאירועי "יום ראשון הארוך" בדרי שבצפון אירלנד. לכן, צבא ממושם הוא מרכיב חיוני להצלחת משימה, ומרכיב זה מתבסס על העוצמה, המוסריות, האיכות וההיגיון הבריא של הקצונה הזוטרה. בעקבות זאת, חשוב ביותר לארגן למש"קים ולקצינים הצעירים קורסי מנהיגות איכותיים, השמים את הדגש על משמעת צבאית, מודעות תרבותית, דיני מלחמה ואתיקה.

שימת דגש על קצונה צעירה

המש"קים, הסמלים והקצונה הזוטרה הם שאחראים לדפוסי הפעולה בשטח, והם שיקבעו את ההצלחה הטקטית. במובנים רבים, הם שומרי הסף של הערכים והאופי של הכוח הטקטי. על קצינים צעירים אלה להפגין אומץ מוסרי ופיזי, לצד אמפתיה כלפי האוכלוסייה האזרחית, למנף את התמיכה שמספקים גופים אחרים ולהצליח להפנים את הרעיון שכוח מינימלי טוב יותר מכוח מקסימלי המופעל פרק זמן מינימלי. מתוקף היותם האחראים על הקשר בין פעולות טקטיות לתוצאות אסטרטגיות, על הקצינים הצעירים מוטלת המשימה להציג בפני חייליהם מודל של "אגרוף ברזל בכפפת קטיפה", וליישם אימונים המבוססים על עקרונות על פני היצמדות לרוטינה או לדוגמה.

לעתים קרובות, המחסור בקצונה צעירה הוא הסיבה לכשלים טקטיים. חיוני, לכן, להשקיע בקצינים הצעירים שלנו ולאמן אותם, שכן הם הדרך לזכות ב"מוחות ובלבבות" של האוכלוסייה שאינה נוטלת חלק בלחימה, ולגרום להבסת האויב.

החשיבות של איכות הלוחמים הקרביים

במרחב הפעולה החדש של ימינו, כוח החי"ר הוא כוח המשימה החשוב ביותר בשדה הקרב, בשל השתתפותו בלוחמה בשטח בנוי ובשל הקשר שהוא יוצר עם האוכלוסייה האזרחית. הקשר בין הצבא לאוכלוסייה עובר דרך חייל החי"ר, שקובע את טיבו וכן את מידת ההשפעה שתהיה לצבא על האזרחים. על חיילי החי"ר להבין באופן אינטואיטיבי שהתועלת של הצבא מחיפושים, מביקורות ממושכות לכלי רכב במחסומים וממה שנתפס כבדיקות שרירותיות של גברים מבוגרים, צריכה להיות גבוהה יותר מהמחיר של תגובה עוינת מצד האוכלוסייה האזרחית, המעוניינת להמשיך בשגרת החיים.

המשימה של חייל החי"ר בלוחמה המודרנית הפכה למורכבת יותר. גם אם המשימות המוטלות על כוחות אחרים מצריכות חיילים נבונים ובעלי יכולות, אני מאמין שהדבר נכון אף יותר בכל הנוגע לכוחות הקרביים, ובייחוד לכוחות החי"ר. החי"ר זקוק לכוח אדם איכותי, בעל אינטלקט מעל לממוצע, מיומנויות תקשורת טובות, וכן יכולת לראות את התמונה המלאה, לחוש אמפתיה כלפי האוכלוסייה המקומית ולהבין שהאינטראקציה אתה היא הכרחית להצלחה בטווח הארוך. בעוד שהקשיחות הגופנית והנפשית צריכה להתמקד באויב, האמפתיה צריכה להיות מופנית לאוכלוסייה האזרחית – שאינה זרוע של האויב.

ביסודו של דבר, עימותים הם חלק מהאופי האנושי ומעשה ידי אדם. כדי לעמוד באתגרים של לחימה במרחב העירוני, עלינו להבטיח את זריזות המחשבה של הצבא שלנו על פני זו של כל אויב באשר הוא, ולשלב את האינטליגנציה של חיילינו עם גישה המבוססת על עקרונות.

כוחות מיוחדים חשאים ממלאים תפקיד חשוב מול האויב מעצם הגדרתם – החל מאבטחת בסיסים ועד להתמקדות בלכידה וחיסול. אולם סוג זה של פעולה מרחיק אותם מהאוכלוסייה האזרחית ומונע מהם להבין לעומק את הקהילה המקומית – הבנה המושגת רק כאשר כוח המשימה חי בתוך הקהילה. על המפקדים להבטיח שיושג איזון נכון בין מבצעים מיוחדים ובין מבצעים מקומיים, המוטלים על כוח המשימה השוטף.

אימון לפעולה באזורים מאוכלסים

אין ספק שהאימונים שלנו לקראת לחימה מורכבת חייבים להיות מקיפים, קפדניים ומציאותיים, הן במקומות בהם יתקיימו הסימולציות והן בשחקנים שייצגו את האויב, את הגורמים החוץ ממשלתיים ואת האוכלוסייה האזרחית. האופן שבו החייל הבודד והצבא בקיאים בדיני המלחמה, בהוראות פתיחה באש ובסוגיות האתיות הקשורות אליהם, צריך להיבחן באופן תמידי, כדי להבטיח שהאימון הטקטי יישאר רלוונטי לסביבה המשתנה.

סיכום

ככל שהעולם הופך ליותר אורבני, כך קשה למנוע מצבים שבהם המגע עם האויב יסתיים מבלי שייפגעו גם אזרחים שאינם לוחמים. קרבות באזורים לא מאוכלסים, כגון הקרבות באל-עלמיין שבמדבר הלובי במהלך מלחמת העולם השנייה, הם תרחיש פחות סביר כיום.

אין עדיין תשובה ברורה לשאלה כיצד ראוי להתמודד עם האתגר של מבצעים מרובי היבטים ומרכיבים, כגון שמירה על השלום, היתקלות באויב, סיוע הומניטרי ועזרה בשעת אסונות וכדומה. כל אלה עשויים להתרחש במקביל ולהציב בכך אתגרים חדשים בפני הצבא, שרק יחשפו את מגבלותיו. הדבר יחייב אותנו להגדיר אחרת מה נחשב להצלחה ברמה המבצעית והטקטית. יתרה מכך, הוא יתבע מאתנו לנקוט גישה ארוכת טווח ומקיפה יותר למערכה הצבאית, השואפת לשמר את "שלב האפס" זמן רב ככל האפשר, ולצבור נקודות זכות בקרב האוכלוסייה האזרחית.

לחימה במרחבים צפופי אוכלוסין צריכה להיות חלק מתכנית מדינית גדולה וזקוקה ליעדים אסטרטגיים ברורים שניתן להעבירם בעקביות לכל אורך שרשרת הפיקוד, עד לאחרון החיילים בשטח. יש להקדיש מחשבה להפעלת מודל בין-ארגוני משותף של פיקוד ושליטה, לפחות ברמה המבצעית, שימנף את כל היכולות של עוצמה רכה ועוצמה קשה בצורה קוהרנטית.

על הכוח הצבאי להיות מאומן היטב בערכים ובאתוס, הן מבחינה קולקטיבית והן מבחינה אינדיבידואלית. עליו להפגין מיומנות, גמישות והתאמה מהירה

בתהליכי קבלת ההחלטות שלו, וכן לדעת למנף את הטכנולוגיה כדי למקסם תועלת, מבלי להשתעבד אליה, שכן האינטראקציה האנושית בסביבות מורכבות אלו חשובה מאין כמוה.

הצורך החשוב ביותר הוא להשקיע בחינוך ובאימון החיילים. זוהי הדרך היחידה להבטיח שהם יהיו מוכנים היטב לסגנון העימות החדש. בעידן הנוכחי, סמלי מחלקות ממלאים תפקיד אסטרטגי וזקוקים ליכולות ולאמצעים לפעול בתוך אזורים עירוניים ולתקוף את מרכז הכובד של האויב, בעודם שומרים על יחסים טובים ככל האפשר עם האוכלוסייה האזרחית.

ההגנה על החיילים קשורה בהגנה על האוכלוסייה, וזאת לאור העובדה שהלוחמים באים במגע עם האוכלוסייה האזרחית ויוצרים קשרים קרובים ואישיים עמה. איכותה של ההצלחה הטקטית הופכת לחשובה יותר ככל שהאויב מורכב מלוחמי רחוב ערמומיים וככל שהצבא תלוי בקרבה שיצר אל האויב (וכתוצאה מכך אל הקהילה האזרחית). דרגה גבוהה זו של מסוגלות טקטית יש לקשר גם ליכולות חמלה כלפי אויב מובס ואמפתיה לסבל הקהילה.

לבסוף, הצבא שיזכה בתמיכת האזרחים, הן בתוך מדינתו והן במדינות אחרות, הוא זה שינצח במלחמה. זו הסיבה לחשיבות הרבה שיש ללחימה הנעשית בידי כוחות ממושמעים ומקצועיים, המצייתים לדיני המלחמה, נצמדים לערכים אתיים ומבינים את הסביבה המורכבת שבה הם פועלים.